

REIZEN OM TE LEREN

Leermobiliteit van jongeren en jeugdwerkers

COLOFON

JINT Focus brochure 'Reizen om te leren – leermobiliteit van jongeren en jeugdwerkers'

Een uitgave van

JINT vzw

Grétrystraat 26, 1000 Brussel

www.jint.be

Tekst: Kurt Uyttersprot en Leen Van Bockstal

Eindredactie: Kurt Uyttersprot

Datum publicatie: februari 2014

Lay-out: Spatie, www.spatie.be

Drukwerk: Nevelland Graphics, www.nevelland.be

De JINT Focus brochures sluiten aan bij de inhoudelijke discussies die in de Commissie 'Doelstelling 47' (CD47) worden gevoerd. Zij zijn echter niet noodzakelijk de weergave van de standpunten van de verschillende betrokken partners in de discussie.

CD47 werd in 2003 gecreëerd, in uitvoering van het eerste Vlaamse jeugdwerkbeleidsplan, met de bedoeling het nodige overleg en visieontwikkeling tot stand te brengen met en tussen alle relevante partners uit de Vlaamse jeugdsector, die de internationale ontwikkelingen inzake jeugdbeleid proactief opvolgen. De vaste leden van de CD47 zijn vertegenwoordigers van het Agentschap Sociaal-cultureel werk voor Jeugd en Volwassenen - afdeling jeugd van de Vlaamse Overheid, de Ambrassade en JINT.

INLEIDING

In 2013 vierden we de 25ste verjaardag van het eerste Europese jeugdprogramma. In die 25 jaar hebben meer dan 2,5 miljoen jongeren en jeugdwerkers uit heel Europa deelgenomen aan projecten gefinancierd door de Europese Unie. Achter deze cijfers, achter deze tienduizenden projectaanvragen en goedkeuringen schuilt telkens een verhaal van jongeren die hun horizon verruimd hebben met een internationale ervaring. Sommige verbleven maanden in het buitenland en deden vrijwilligerswerk in een lokale organisatie. Anderen gingen voor de eerste keer op internationale uitwisseling, op kamp of op vorming. Gesubsidieerd of niet, internationaal gaan is een verrijking voor de geest van jonge mensen. De ervaring is onbetaalbaar, de volledige impact onmeetbaar. Het genereert nieuwe inzichten en is vaak een bron van inspiratie voor frisse, sprankelende ideeën. Jongeren smeden er vriendschappen en houden nog lang na datum deze contacten levendig. Het zou wellicht overdreven zijn om dit verplicht te maken voor iedereen, maar sterk aanbevelen is een must.

Zonder er bij stil te staan, leren jongeren veel bij tijdens een internationaal project, wat bijdraagt tot hun persoonlijke en professionele ontwikkeling. Niet in het minst op het vlak van sociale en organisatorische vaardigheden: denk bijvoorbeeld aan het communiceren in een andere taal en het uitwerken van een project. Het maakt jongeren bovendien intercultureel bekwaam en het bevordert kritisch denken en handelen, met een open geest. Het verruimt en verrijkt hun wereldbeeld en het stimuleert participatie en actief burgerschap.

Met deze publicatie wil JINT inzoomen op het aspect van leren tijdens een internationaal project. De focus ligt op transnationale leermobiliteit van jongeren en jeugdwerkers, in een niet formele context. De publicatie legt kort de achtergrond en betekenis van het begrip uit, schetst het Europese beleidskader, staat stil bij actueel onderzoek naar de effecten en impact op organisaties, en biedt een afsluitend hoofdstuk over leermobiliteit van jongeren met minder kansen.

JINT wil hiermee bijdragen aan het debat over het absolute belang en de meer dan toegevoegde waarde van leermobiliteit van jongeren.

Laat vrije baan aan de internationale treinen:
zij schuiven de toekomst open als gordijnen,
en brengen ons reukwerk, guano en schoenen,
den Volkenbond en appels voor citroenen.

Uit het gedicht "Internationale treinen" van Richard Minne (1927)

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	3
INHOUDSTAFEL	5
1. Over leermobiliteit	7
Een stukje geschiedenis	7
Over leren in leermobiliteit	8
2. Europees beleidskader	10
Een Groenboek leermobiliteit	10
Europa 2020 en 'Youth on the Move'	11
De Verklaring van Gent	12
Erasmus+ en Youth in Action	13
3. Effecten & impact	15
Het RAY netwerk – algemene bevindingen	15
a) Participatie en actief burgerschap	17
b) Competentie ontwikkeling	17
c) Opleiding en professionele ontwikkeling	18
d) Youth in Action – een context voor nieuwe leerervaringen	19
Voorbij het individu: impact op organisaties en de samenleving	19
Uitgelicht: Youth Pass impact study	20
4. Leermobiliteit als persoonlijke ontwikkeling: toegankelijk voor iedereen?	22
Beleid	22
Onderzoek	23
Leermobiliteit als pedagogische interventie	25
Aan de slag	26
5. Open einde	27
Leren om te werken	27
Grenzen van het jeugdwerk	27
Welbevinden	28

1. OVER LEERMobiliteit

“Die beste Bildung findet ein gescheiter Mensch auf Reisen”

(Wilhelm Meisters Lehrjahre, Goethe 1795/96)

Een stukje geschiedenis

De associatie tussen de begrippen 'leren' en 'mobiliteit' is niet nieuw. Al tijdens de middeleeuwen trokken ambachtlieden erop uit om elders nieuwe vaardigheden bij te leren en inspiratie op te doen. Doorheen de geschiedenis lag de nadruk voornamelijk op een mobiliteit die onlosmakelijk verbonden was met werk en het uitoefenen van een bepaalde job. Het is pas sinds de tweede helft van vorige eeuw dat er een verbreding plaats vindt, in het kielzog van de Tweede Wereldoorlog en in de context van de Europese integratie. Na WO II zijn het de organisaties uit het maatschappelijk middenveld en politieke instellingen die het voortouw nemen en mobiliteit promoten als een middel om vrede en interculturele dialoog te bevorderen. Mobiliteit van jongeren uit zich dan vooral in internationale bouwkampen, vrijwilligerswerk en uitwisselingen met de school of universiteit.

Ontluikende ideeën zoals Europees burgerschap, intercultureel begrip en grensoverschrijdende solidariteit vragen een concrete invulling en nieuwe internationale actoren trachten hierop een antwoord te geven. Zoals de “Franco-German Youth Office” bijvoorbeeld, gesticht in 1963, met als doelstelling de banden tussen jongeren uit beide landen versterken en wederzijds begrip bevorderen, door ontmoetingen en uitwisseling op te zetten. Elkaar leren kennen en leren van elkaar, staan hier centraal. De Europese Unie en de Raad van Europa trekken mee aan de kar en dragen de voorbije 40 jaar bij aan de transformatie van deze grensoverschrijdende mobiliteit naar jongerenmobiliteit waar een leerervaring centraal staat. Dit realiseren ze door ondersteuning te bieden aan de organisaties en instellingen die (leer)mobiliteit reeds promoten en door het ontwikkelen en implementeren van jeugdbeleid en specifieke programma's. De Raad van Europa is hierin een pionier: jongerenmobiliteit is al sinds midden jaren '60 een prioritair thema. De eerste initiatieven zijn het “European Agreement on young people travelling with collective passports” (1961) en het “European Agreement on 'au pair' placements” (1969). In 1972 lanceerde de Raad van Europa het Europese Jeugdfonds, dat internationale jongerenactiviteiten ondersteunt die vrede, wederzijds begrip en samenwerking tussen jongeren in Europa stimuleren.

Eind jaren '80 zien de grote mobiliteitsprogramma's van de Europese Unie dan het levenslicht, zoals het Erasmus programma in 1987 en het Jeugd voor Europa programma in 1989. Ze bieden een Europees ondersteunend en subsidiërend kader voor internationale uitwisseling voor studenten en jongeren; tot vandaag en verder in de toekomst, met het geïntegreerde programma Erasmus+ (2014-2020) waar een hoofdstuk Education & Training en een hoofdstuk Youth in Action deel van uitmaakt. De basis hiervan is gelegd in het Verdrag van de Europese Unie, getekend in Maastricht in 1992, dat stelt dat actie van Unie gericht is op: “... *encouraging the development of youth exchanges and exchanges of socio-educational instructors*”¹ Het Verdrag van Lissabon (2007) bracht enkele wijzigingen aan in dit basisverdrag en stelt in Artikel 165:²

“Het optreden van de Unie is erop gericht: .../...

- *de ontwikkeling van uitwisselingsprogramma's voor jongeren en ongerenwerkers te bevorderen, en de deelname van jongeren aan het democratisch leven van Europa aan te moedigen;*”

1 Treaty of Maastricht on the European Union (1992), Article 149, §2.

2 Geconsolideerde versie van het Verdrag tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, Art.165 §2.

De term 'leermobiliteit' in de jeugdsector refereert doorgaans naar de mobiliteit van jongeren over landsgrenzen heen, binnen en buiten Europa, in formele en niet-formele leercontexten. Leermobiliteit vindt plaats in het kader van uitwisselingsprogramma's, met als doel het ontwikkelen en versterken van persoonlijke en professionele competenties, communicatieve, interpersoonlijke en interculturele vaardigheden en het promoten van actief burgerschap. Leermobiliteit draagt ook bij tot de erkenning van jeugdwerk en niet-formeel leren, en het bevordert de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Tegenwoordig is leermobiliteit een frequente praktijk geworden, zowel in het Europese onderwijsdomein, als in het domein jeugd (niet-formeel en informeel leren). We focussen in deze publicatie verder op leermobiliteit van jongeren binnen de niet-formele en informele context.

Over leren in leermobiliteit

Leren is meer dan overdracht van kennis. Kinderen en jongeren worden vandaag de dag niet langer beschouwd als 'objecten' waar via educatieve acties kennis en vaardigheden worden ingepompt, maar eerder als autonome, sociale actoren die hun eigen leren (mee) vorm geven. Daarbij zien we leren niet langer meer als een gebeuren dat zich beperkt tot klaslokalen en eindtermen. Het is een levenslang en levensbreed proces. Leren en mobiliteit aan elkaar linken betekent grenzen oversteken. Grenzen zoals die tussen het leren op school en buitenschools, tussen leren bepaald door het onderwijscurriculum en het niet-formeel leren.

Niet-formeel leren: leren dat ingebed is in geplande activiteiten die niet uitdrukkelijk als leren bestempeld worden (in termen van leerdoelstellingen, leertijd of leerondersteuning), maar die een belangrijk leerelement omvatten. Niet-formeel leren is vanuit het standpunt van de lerende een bewuste keuze. Het leidt doorgaans niet tot een certificering.

Informeel leren: een leerproces dat voortvloeit uit de dagelijkse activiteiten die verband houden met het werk, het gezin of de vrijetijdsbesteding. Dit leren wordt niet georganiseerd of gestructureerd in termen van doelstellingen, tijd of leerondersteuning. Informeel leren gaat in de meeste gevallen niet uit van een initiatief van de lerende. Doorgaans leidt het niet tot een certificering.³

In de eerste plaats is leermobiliteit dus een verbreding van de traditionele leeromgeving: er zijn verschillende plaatsen en contexten om in te leren, georganiseerd of spontaan, met of zonder leerdoelstellingen, intentioneel of niet. Het daaraan gekoppelde doel (of resultaat) is altijd het verwerven van nieuwe inzichten, vaardigheden en attitudes die bijdragen tot een persoonlijke ontwikkeling. Het concept leermobiliteit moet dus gezien worden tegen een complexe achtergrond van evoluerende leercontext(en), rekening houdend met diverse aspecten en invullingen van het begrip 'leren'. We merken daarbij een onderscheid op tussen 'mobiliteit om te leren' en 'leren door mobiliteit'. Het eerste legt de nadruk op mobiliteit als instrument, terwijl het tweede mobiel zijn als een bron van leren ziet. Leermobiliteit hoeft daarbij niet per se in het buitenland plaats te vinden: je van het platteland naar de stad begeven om daar met jongeren uit verschillende culturen een project op te zetten, is een vorm van leermobiliteit. Maar vaak wordt er met de term impliciet een transnationale activiteit bedoeld.

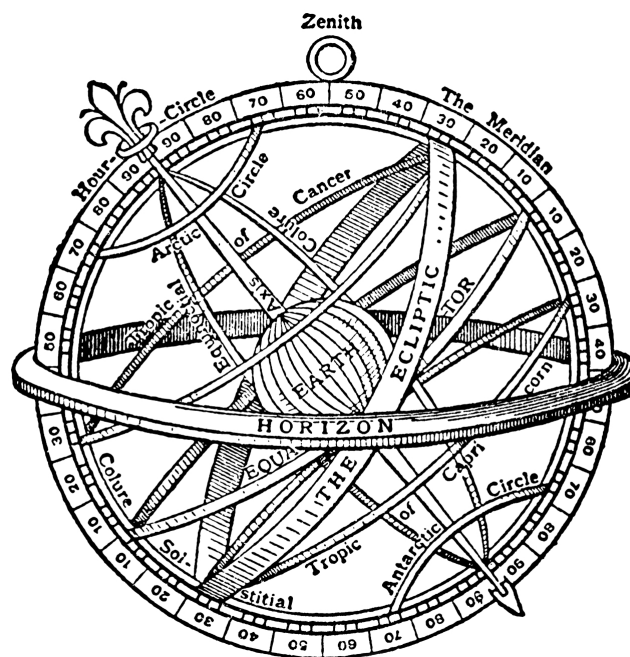
"The construction of citizenship in Europe and the beginnings of a community life between European nations and across the borders, are rational and reasonable ways of dealing with the challenges of the future, but they take place against a tableau of fears, suspicions, nostalgia, arrogance and narrow mindedness which cannot be talked away and often manages to mobilize more energies and emotions than the basically "cold" (Dahrendorf) project of European political and economic unity. How can education contribute to understanding this mixed picture better; how can 'citizenship' be thought of in multidimensional terms?"

(Peter Lauritzen, 2001, uit 'Eggs in a pan – speeches, writings and reflections by Peter Lauritzen')

³ Omschrijving van niet-formeel en informeel leren: uit "CEDEFOP & European Commission Education and Culture DG. (2009). European Guidelines for validating non-formal and informal learning".

Verder is er een belangrijke dichotomie te vinden in de (Europese) beleidsbenadering van leermobiliteit: leent leermobiliteit zich voornamelijk tot het bevorderen van Europa's economische groei en het verbeteren van de competitiviteit, of beoogt het eerder een sociaal-cultureel doel en wil het Europees burgerschap stimuleren en een Europese identiteit aanwakkeren? Is het primaire doel met andere woorden het bevorderen van de inzetbaarheid van jongeren ('employability') om aan de huidige en toekomstige eisen van de arbeidsmarkt te beantwoorden? Dan moet leermobiliteit zich in de eerste plaats richten op het verwerven van die specifieke arbeidsmarktgerichte competenties en kwalificaties. Leermobiliteit kan in deze context ook gezien worden als een voorloper van werkmobiliteit. Maar het primaire doel kan ook breder zijn en zich niet (louter) in functie van de arbeidsmarkt oriënteren. Hierbij beoogt leermobiliteit dan eerder interculturele bewustwording en begrip, sociale vaardigheden, tolerantie en solidariteit, participatie aan de samenleving, actief burgerschap... Met andere woorden alles wat de persoonlijkheid van jongeren mee vorm kan geven. Alles wat nodig is om van jongeren kritische, zelfstandig denkende en bewuste burgers te maken, intercultureel bekwaam, met een open geest en met een rijk en ruim wereldbeeld.

2. EUROPEES BELEIDSKADER

“We are not seeking a coalition of states, we are uniting people”

(Jean Monnet)

Het concept leermobiliteit van jongeren is als dusdanig niet uitgebreid behandeld of uitgewerkt in een bindend verdrag of conventie op Europees niveau. De intergouvernementele samenwerking binnen de Raad van Europa en de ‘soft law’ van de Europese Unie op het vlak van jeugdbeleid hebben het voorbije decennium voornamelijk gefocust op het introduceren van instrumenten die leermobiliteit promoten, ondersteunen en praktisch mogelijk maken. Het beleid van de Raad van Europa legde zich toe op de promotie van mobiliteit in functie van intercultureel leren en integratie in het ‘groter Europa’, met name de 47 lidstaten van de Raad van Europa. Zo speelde het bijvoorbeeld een belangrijke rol in de erkenning van de ambities en verwachtingen van jongeren in Centraal en Oost-Europa en in het bevorderen van Oost-West mobiliteit. De Europese Unie installeerde verschillende mobiliteitsprogramma’s die naast intercultureel leren ook Europees burgerschap en bevorderen van de inzetbaarheid van jongeren op de arbeidsmarkt nastreven. Leermobiliteit van jongeren staat dezer dagen hoog op beide agenda’s en is tevens één van de thema’s waarrond het Partnerschap tussen de Europese Unie en de Raad van Europa op het vlak van jeugd werkt (EU-CoE Youth Partnership)⁴.

Een Groenboek leermobiliteit

“Leermobiliteit, d.w.z. transnationale mobiliteit met als doel nieuwe vaardigheden te verwerven, is een van de belangrijkste instrumenten voor individuen, in het bijzonder jongeren, om hun toekomstige inzetbaarheid en persoonlijke ontwikkeling te versterken.”⁵ In de inleiding van het Groenboek rond leermobiliteit dat de Europese Commissie eind 2009 lanceerde, komen twee belangrijke aspecten van dit begrip naar voor. Het Groenboek stipt aan dat leermobiliteit een van de belangrijkste instrumenten is voor individuen, in het bijzonder jongeren, om hun toekomstige inzetbaarheid en persoonlijke ontwikkeling te versterken. Onderzoek bevestigt dat leermobiliteit het menselijk kapitaal verhoogt: jongeren verwerven nieuwe kennis, worden taalvaardiger en intercultureel bekwaam. Het belang van leermobiliteit wordt hier verder nog aangeduid doordat het:

- bijdraagt aan een groeiend Europees, internationaal en open karakter van opleidingen en onderwijs. Dit geldt evenzeer voor jeugdwerk en niet-formeel leren. Bovendien draagt leermobiliteit ook bij tot de efficiënte en effectiviteit van de praktijk, door bijvoorbeeld uitwisseling van good practices, inspirerende methodieken, een andere aanpak, enz.
- de concurrentiepositie van Europa versterkt door bij te dragen aan kennisintensieve samenleving en de slimme groei van de EU.

De Europese Commissie heeft in het kader van de huidige internationale economische crisis benadrukt dat investeringen in onderwijs en opleiding cruciaal zijn. We begrijpen hieronder zowel in formele als niet-formele context. De Commissie heeft daarbij ook benadrukt dat : “*hoewel het in dergelijke omstandigheden verleidelijk kan zijn de middelen weg te halen bij dergelijke activiteiten, investeringen in kennis en vaardigheden juist in tijden van economische moeilijkheden moeten worden gevrijwaard.*”⁶

---

4 Meer info over het Youth Partnership: <http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/>

5 COM(2009) 329 definitief, Groenboek “De leermobiliteit van jongeren bevorderen”, p.2

6 COM(2008) 800 definitief, Een Europees economisch herstelplan, blz. 18.

Leermobiliteit houdt nog vele andere voordelen in. Het Groenboek verwijst naar Europese waarden, naar burgerschap en sociale inclusie, maar plooit toch steeds terug naar een verhaal van concurrentiekracht en kennis-economie: “... mobiliteit kan bijvoorbeeld de risico's van isolationisme, protectionisme en xenofobie die in tijden van economische crisis opgang maken, helpen bestrijden. Zij kan bij jongeren een diepgaander besef van Europese identiteit en burgerschap helpen vormen. Zij steunt ook het vrij verkeer van kennis, essentieel voor de kennisgebaseerde toekomst van Europa. Eerder dan de uitzondering te vormen, zoals momenteel het geval is, moet leermobiliteit een inherent kenmerk van de Europeanen en een opportuniteit voor alle jongeren in Europa zijn. Op die manier kan zij in belangrijke mate de toekomstige concurrentiepositie en samenhang van de Europese Unie veiligstellen.”⁷

Het Groenboek heeft tot doel het debat te verbreden naar stakeholders en publiek, om na te gaan wat volgens hen de beste manier is om het onderste uit de kan te halen en de mogelijkheden voor jongeren om een mobiliteitservaring op te doen, te maximaliseren. In November 2008 concludeerde de Raad van Ministers het volgende: “elke jongere moet de kans krijgen om aan een of andere vorm van mobiliteit deel te nemen, of dit nu tijdens de studie of de opleiding, in de vorm van een werkstage of in het kader van vrijwilligersactiviteiten is”⁸. Daarbij nodigde de Raad de lidstaten en de Europese Commissie uit om het concept van (leer)mobiliteit voor alle jongeren verder uit te werken. Er werd door experts en beleidsmakers al veel van gedachten gewisseld over de voordelen en meerwaarde van leermobiliteit. Er bestaat eveneens een duidelijke consensus over het uitbreiden van de mogelijkheden inzake mobiliteit en ze uitdrukkelijker aan jongeren aan te bieden. Nu moet er op deze consensus worden voortgebouwd en moeten strategieën worden bepaald om deze ambities waar te maken. Dit Groenboek is een aanzet hiervoor.

Europa 2020 en ‘Youth on the Move’

Europa 2020 is het tienjarenplan voor groei van de Europese Unie. Dit plan moet niet alleen de economische crisis overwinnen, maar ook de problemen van ons groeimodel aanpakken en de voorwaarden scheppen voor een ander soort groei: slimmer, duurzamer en voor iedereen.

Om hieraan concrete invulling te geven, zijn er vijf hoofddoelstellingen vastgesteld voor werkgelegenheid, onderwijs, onderzoek en innovatie, sociale inclusie en armoedebestrijding en klimaat en energie. Er worden ook zeven flagships (kerninitiatieven) opgezet die als kader dienen voor gezamenlijke activiteiten van de EU en nationale autoriteiten. Een van deze flagships is ‘Youth on the Move’.

In de mededeling van de Europese Commissie over Youth on the Move, lezen we in de inleiding het volgende: “In de Europa 2020-strategie zijn ambitieuze doelstellingen voor slimme, duurzame en inclusieve groei uiteengezet. Om deze doelstellingen te realiseren zijn jongeren van essentieel belang. Hoogwaardig onderwijs en opleiding, succesvolle integratie op de arbeidsmarkt en meer mobiliteit van jongeren zijn van doorslaggevend belang om alle jongeren ten volle te betrekken bij het realiseren van de Europa 2020-doelstellingen.”⁹

De focus van Youth on the Move is eerder in het domein van onderwijs gesitueerd dan op het terrein van jeugd en jeugdwerk. Bijgevolg richt leermobiliteit zich voornamelijk op het kader van formeel leren en uitwisselingen binnen een onderwijscontext. Verder ligt er een sterke nadruk op de economische meerwaarde en effecten van leermobiliteit, in lijn met de doelstellingen van Europa 2020. Youth on the Move stelt een aantal actiepunten voorop waarmee het de leermobiliteit van jongeren wil bevorderen. In de Mededeling van de Europese Commissie over de lancering van het Youth on the Move initiatief¹⁰, kunnen we toch heel wat elementen terugvinden die van belang zijn wanneer we het hebben over leermobiliteit in een niet-formele context. Een aantal vooropgestelde acties uit 2010 (toen het initiatief gelanceerd werd) zijn ondertussen al in een volgende fase of zelfs gerealiseerd. We overlopen een aantal interessante actiepunten uit dit plan:

7 COM(2009) 329 definitief, ‘Groenboek “De leermobiliteit van jongeren bevorderen”, p.3

8 Conclusies van de Raad en de vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten betreffende de mobiliteit van jongeren, 20 en 21 november 2008, Publicatieblad van de EU, PB C 320 van 16.12.2008

9 COM(2010) 477 definitief, ‘Jeugd in beweging’, p. 2

10 COM(2010) 477 definitief, ‘Jeugd in beweging’, p.4 e.v.

- De steun van de EU voor leermobiliteit via programma's en initiatieven zal worden herzien, uitgebreid en gekoppeld aan nationale en regionale middelen (zie het huidige Erasmus+ programma). De internationale dimensie wordt versterkt. Het doel van de Europese Commissie is om uiterlijk tegen 2020 de leermobiliteit van alle jongeren in Europa te vergroten door daarvoor de nodige middelen uit te trekken en obstakels om een leerervaring in het buitenland op te doen weg te nemen¹¹. Youth on the Move ondersteunt dit streven om tegen 2020 alle jongeren in Europa deze kans te bieden.
- Er is een aanbeveling van de Raad van ministers over het bevorderen van leermobiliteit voor jongeren en het wegnemen van belemmeringen voor mobiliteit.¹²
- Er is een speciale Youth on the Move-website opgezet met informatie over mobiliteit en leermogelijkheden in de EU.¹³

Het Youth on the Move flagship heeft ook bijzondere aandacht voor leermobiliteit van maatschappelijk kwetsbare jongeren: *“Youth on the Move moet zich ook richten op het uitbreiden van de mogelijkheden om werk- en levenservaring op te doen voor jongeren die minder kansen hebben of het risico op sociale uitsluiting lopen. Met name deze jongeren moeten profijt kunnen trekken van de betere mogelijkheden op het gebied van niet-formeel en informeel leren en van de verbeterde voorzieningen voor de erkenning en validatie van dergelijke leeromgevingen binnen de nationale kwalificatiekaders. Dit kan voor hen deuren openen om verder te leren. De Commissie zal een voorstel doen voor een aanbeveling van de Raad om de validatie van deze manier van leren te vergemakkelijken”*¹⁴. In hoofdstuk 4 nemen we leermobiliteit van jongeren met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond verder onder de loep.

De Verklaring van Gent

Tijdens het Belgische EU Voorzitterschap in 2010 was er in Gent de 1st “European Youth Work Convention”. Binnen het Europese kader voor samenwerking inzake jeugd (2010-2018) wordt jeugdwerk voor het eerst in een officieel EU-document omschreven. Het Voorzitterschap greep de kans aan om de rol van jeugdwerk verder uit te werken, de verschillende troeven, noden, kenmerken, sterktes en bijdragen aan de maatschappij zichtbaar te maken, en een aanzet te geven voor een toekomstige agenda en actieplan. Dat deed ze met jeugdwerkers en jeugdorganisaties zelf, maar ook met overheden en onderzoekers uit de 47 landen van de Raad van Europa. De pan-Europese aanpak van de conventie had als doel jeugdwerk in heel Europa te versterken door netwerken, wederzijdse begrip, reflectie en leren te stimuleren en te komen tot een Verklaring. In deze Verklaring komt uiteraard ook internationaal jeugdwerk en jongerenmobiliteit aan bod. De nadruk ligt hier vooral op internationaal als methodiek om de kwaliteit van jeugdwerk te bevorderen, het ontwikkelen van mechanismen om obstakels van mobiliteit weg te werken en netwerking/uitwisseling tussen jeugdwerkers en experts te stimuleren.

*“De uitwisseling tussen jeugdwerkers en jongeren uit verschillende culturen, met een verschillende achtergrond en ervaringen in jeugdwerk is belangrijk voor de ontwikkeling van de kwaliteit, voor het leerproces en de ondersteuning, voor de overdracht van kennis en voor het uitbreiden van de mogelijkheden van ontwikkeling en implementatie van jeugdwerk op internationaal niveau. Hoewel de mogelijkheden van uitwisseling de voorbije jaren uitgebreid zijn, zijn er toch nog obstakels, zoals financiën, taal en persoonlijke en professionele status. Er was een vraag naar mobiliteit als een recht voor iedereen. Er moeten dus mechanismen worden ontwikkeld om de verschillende obstakels weg te werken. Om de netwerken en uitwisseling te verbeteren, zouden alle vakmensen overal in Europa in alle sectoren van jeugdwerk de middelen en mogelijkheden moeten krijgen voor overleg, contact en samenwerking. Voor vakmensen die in specifieke gebieden van jeugdwerk actief zijn, moeten er specifiekere organisatievormen bestaan. Er was ook een vraag naar meer gelegenheden voor internationale mobiliteit voor jeugdwerkers. Het programma van Youth in Action komt tegemoet aan deze problemen, maar we moeten een stap verder gaan. Daarom moet er meer overleg worden gepleegd over de waarde van persoonlijk contact via internationale mobiliteit. Er bestaat echter al een sterke consensus over de belangrijkste elementen van de impact van jeugdwerkpraktijken die uit deze ervaringen voortvloeien.”*¹⁵

11 J.M. BARROSO, “Political guidelines for the next Commission”, p.32

12 Aanbeveling van de Raad over “Jeugd in beweging – de leermobiliteit van jongeren bevorderen” - Publicatieblad EU (2011/C 199/01)

13 Meer over Youth on the Move: <http://ec.europa.eu/youthonthemove/>

14 COM(2010) 477 definitief, “Jeugd in beweging”, p. 6

15 Declaration of the 1st European Youth Work Convention, p.5 “Mobility and networking”, Gent, 2010

Erasmus+ en Youth in Action

Leermobiliteit is een domein waar de Europese Unie echt een verschil kan maken. De EU is zelfs 'verplicht' om op dit terrein actie te ondernemen, gezien het artikel 165 uit het Verdrag van Lissabon (2010) dat stelt dat *"Het optreden van de Unie is erop gericht: .../... -de ontwikkeling van uitwisselingsprogramma's voor jongeren en jongerenwerkers te bevorderen, en de deelneming van jongeren aan het democratisch leven van Europa aan te moedigen."*¹⁶ Youth in Action, als hoofdstuk binnen het Erasmus+ programma 2014-2020, geeft aan dit artikel concrete invulling.

Erasmus+, het Europees programma voor onderwijs, opleiding, jeugd en sport is eind 2013 door het Europees Parlement en de Raad van Ministers goedgekeurd. De EU trok met dit programma duidelijk de kaart van jongeren- en leermobiliteit. Tegen de gangbare besparingspolitiek in, koos men resoluut voor een budgetverhoging van maar liefst 40% t.o.v. de optelsom van de vorige individuele programma's (2007-2013). Dat betekent voor Erasmus+ een totaal budget van 14,7 miljard euro, voor de periode 2014-2020. Daarvan is 10% bestemd voor een hoofdstuk jeugd. Het programma heeft drie centrale doelstellingen: leermobiliteit voor individuele personen, strategische partnerschappen tussen instellingen, organisaties,... en beleidsondersteuning¹⁷. Erasmus+ investeert dus sterk in leermobiliteit van jongeren. In de tekst die het wettelijk kader van het programma vastlegt, lezen we onder het hoofdstuk jeugd de volgende specifieke doelstelling:

*"... to improve the level of key competences and skills of young people, including those with fewer opportunities, as well as to promote participation in democratic life in Europe and the labour market, active citizenship, intercultural dialogue, social inclusion and solidarity, in particular through increased learning mobility opportunities for young people, those active in youth work or youth organisations and youth leaders, and through strengthened links between the youth field and the labour market;"*¹⁸

Verder lezen we in hetzelfde hoofdstuk bij leermobiliteit voor individuen de volgende vormen van ondersteuning:

"Learning mobility of individuals shall support:

- (a) the mobility of young people in non-formal and informal learning activities between the Programme countries; such mobility may take the form of youth exchanges and volunteering through the European Voluntary Service, as well as innovative activities building on existing provisions for mobility;*
- (b) the mobility of persons active in youth work or youth organisations and youth leaders; such mobility may take the form of training and networking activities."*¹⁹

In de Programmagids vinden we een aantal interessante prioriteiten terug voor projecten die thuishoren onder leermobiliteit van individuele jongeren en jeugdwerkers:

- *"promoting young people's social inclusion and well-being, notably through projects tackling the issue of youth unemployment (as well as projects aimed at stimulating unemployed young people's participation in the Programme);*
- *developing basic and transversal skills, such as entrepreneurship, digital skills and multilingualism in the field of youth, using innovative and learner-centred pedagogical approaches and developing appropriate assessment and certification methods based on learning outcomes"*²⁰

16 Geconsolideerde versie van het Verdrag tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, Art.165 §2.

17 Lees meer over Erasmus+ op http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm

18 Regulation of the European Parliament and of the Council establishing "ERASMUS+", Article 11, p.40

19 Regulation of the European Parliament and of the Council establishing "ERASMUS+", Article 13, p.42

20 Erasmus+ Programme Guide, p.28-29

Het jeugdruik van het programma blijft dus bijzondere aandacht hebben voor projecten met maatschappelijk kwetsbare jongeren en sociale inclusie. De tijdgeest van vandaag (in een periode van torenhoge jongerenwerkloosheid, zeker in bepaalde delen van de EU) bepaalt de extra nadruk op projecten die werkgelegenheid als thema aansnijden. Dit weerspiegelt zich ook in de andere prioriteit die hier boven weergegeven is: talenkennis, digitale vaardigheden en ondernemerschap zijn belangrijke competenties voor een sterk CV. We mogen echter deze competenties niet verengen tot louter in functie van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Ondernemerschap komt ook van pas in vrijwilligerswerk en talenkennis kan een voordeel bieden bij het opzetten van nieuwe internationale projecten. Verschillende instrumenten en tools, gelinkt aan Youth in Action, verzekeren de kwaliteit van leermobiliteit, alsook de erkenning van de leerresultaten ervan. Denk bijvoorbeeld aan het accreditatie systeem voor organisaties betrokken bij EVS projecten en Youthpass²¹.

De activiteiten die door het Youth in Action programma 2007-2013 ondersteund werden, leveren overtuigende voorbeelden van de effectiviteit van leermobiliteit van jongeren in een niet-formele context. Uit de monitoring van het Youth in Action programma 2007-2013 door de Europese Commissie blijkt dat maar liefst 91% van de deelnemers vindt dat hun communicatie in een vreemde taal verbeterd is. Verder signaleert 75% een beter zicht te hebben en sterker te staan voor toekomstige uitdagingen op persoonlijk en professioneel vlak. 73% voelt zich meer Europeaan door deelname aan een Youth in Action project. Transnationale niet-formele leerervaringen, zoals deelnemen aan interculturele jongerenuitwisselingen of EVS²², hebben langdurige effecten op de deelnemers. Ze werken bovendien vaak als een blikopener die jongeren kan helpen nieuwe perspectieven te ontdekken of een nieuwe wending kan geven aan hun opleiding of beroepsleven. Studies tonen aan dat deelname aan een EVS project besluiteloosheid inzake werk- of opleidingskeuze reduceert.²³

---

21 Youthpass is een tool voor deelnemers aan Youth in Action projecten, die beschrijft wat deelnemers gedaan hebben tijdens hun project en wat ze geleerd hebben. Zie www.youthpass.eu

22 EVS: European Voluntary Service, voor meer info zie www.youthinaction.be

23 European Commission (2011b), *Impact of the Youth in Action Programme 2011 Monitoring Survey*

3. EFFECTEN & IMPACT

De voorbije jaren werd er heel wat onderzoek verricht naar de effecten van leermobiliteit. De focus lag daarbij vooral op individuele leereffecten, gericht op de deelnemers aan internationale uitwisselingen en de organisatoren of begeleiders van deze projecten. Wat leert een jongere precies? En hoe leert de jongere in zijn project? De resultaten hiervan dragen bij tot een breder plaatje. Ze hebben een impact op de organisatie(s) waarin projectbegeleiders, projectorganisatoren en jeugdwerkers actief zijn. Ook de deelnemers dragen hun leerervaringen verder mee in hun persoonlijk leven en ontwikkeling. Ze kunnen internationaal verworven competenties en vaardigheden inzetten op diverse plaatsen en manieren. Niet in het minst op de arbeidsmarkt of opleiding, maar evenzeer in hun verder maatschappelijk engagement (bv. vrijwilligerswerk) en sociale leven. Niet formeel leren in een internationale context is bij uitstek de wijze om communicatie in een vreemde taal, bijhorende sociale vaardigheden en andere actief burgerschapscompetenties te versterken.

Over individuele effecten op lange termijn dient nog meer onderzoek te gebeuren. De Regensburg-studie uit 2006 legt hiervoor al een aantal interessante bevindingen op tafel. Via een bevraging van jongeren die 10 jaar ervoor aan een internationaal korte termijn project deelnamen (bv. een groepsuitwisseling van 10 dagen), werden verschillende lang-termijn effecten geïdentificeerd, die een invloed hebben op de persoonlijke ontwikkeling van jongeren: op het vlak van zelfvertrouwen, gevoel van eigenwaarde, zelfverzekerdheid, zelfstandigheid, enz. Deelname aan een internationaal project kan een specifieke en fundamentele invloed hebben op de ontwikkeling van deze persoonlijkheidskenmerken en competenties. Maar ook op het vlak van intercultureel leren, taalbeheersing (vreemde taal) en sociale vaardigheden kwamen lange termijn effecten aan het licht.²⁴

Het RAY netwerk – algemene bevindingen

Sinds 2009 voert het RAY netwerk (zie kader) onderzoek naar de effecten van het Youth in Action programma op deelnemers, jeugdwerkers en begeleiders van projecten. Aan de hand van 'Standard Surveys' worden jaarlijkse online bevestigingen opgezet. Van 2009 tot 2013 tellen we, over heel Europa, ongeveer 30.000 deelnemers aan dit onderzoek. De participatiegraad is hoog: meer dan 30% vult de vragenlijst tot het einde in. De verkregen data wordt telkens geanalyseerd en vindt zijn weerslag in transnationale rapporten (met 16 deelnemende landen samen) en nationale rapporten.

RAY staat voor "research-based analysis and monitoring of the Youth in Action programme". Het netwerk telt ondertussen nationale agentschappen en hun onderzoekspartners uit 16 landen : Oostenrijk, België (Vlaanderen), Bulgarije, Tsjechië, Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Liechtenstein, Luxemburg, Noorwegen, Polen, Portugal, Slowakije en Turkije. Het netwerk draagt bij tot kwaliteitsbewaking bij de implementatie van het programma, een op kennis gebaseerde ontwikkeling van jeugdbeleid, en een beter begrip van processen en resultaten van niet-formeel leren in de jeugdsector.

Resultaten van recent onderzoek²⁵ tonen aan dat Youth in Action een unieke context creëert die jongeren en jeugdwerkers toelaat om nieuwe leerervaringen op te doen. Youth in Action biedt ruimte voor creatieve en innovatieve projecten, een experimentele aanpak en invulling, en diverse methodieken die zowel aspecten van niet-formeel, informeel als formeel leren aanraken. Jongeren en jeugdwerkers voelen zich nauw betrokken bij hun project en worden ondergedompeld in een uitdagende leeromgeving. Deze leeromgeving draagt in grote mate bij tot de ontwikkeling van competenties die essentieel zijn voor een actief burgerschap en een volwaar-

24 A.THOMAS, 2006, "Which are the long-term personality effects of participating in international youth exchange?", Regensburg Germany

25 H.FENNES et al., 2012, "Exploring Youth in Action – Effects and outcomes of the Youth in Action Programme from the perspective of project participants and project leaders - Transnational analysis 2011", RAY, Innsbruck;
H.FENNES et al., 2012, "Youth in Action makes a difference!" RAY policy brief, Innsbruck

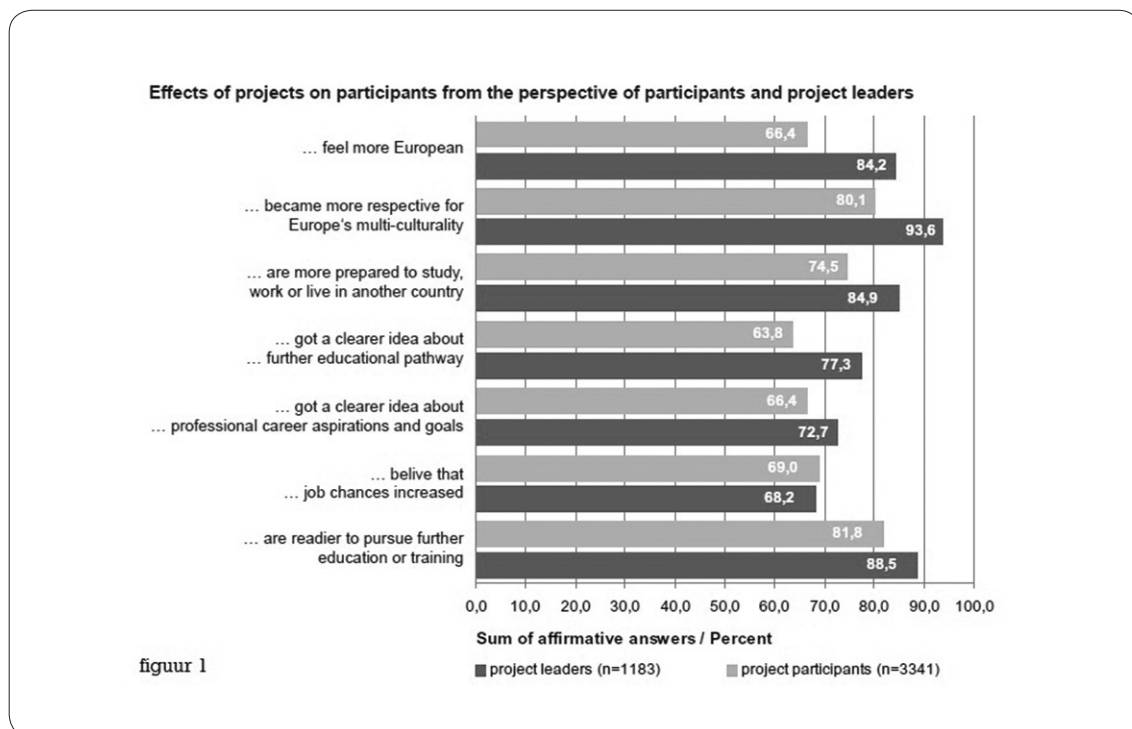

dige participatie aan de samenleving. Bovendien geven jongeren en jeugdwerkers aan dat ze door deelname aan of het organiseren van internationale projecten hun kennis, vaardigheden en attitudes, gelinkt aan alle sleutelcompetenties voor een leven lang leren²⁶, verder ontwikkelen.

De 8 sleutelcompetenties voor een leven lang leren

1. Communicatie in de moedertaal
2. Communicatie in vreemde talen
3. Wiskundige competentie en basiscompetenties op het gebied van exacte wetenschappen en technologie
4. Digitale competenties
5. Leercompetentie
6. Sociale en burgerschapscompetentie
7. Ontwikkeling van initiatief en ondernemerszin
8. Cultureel bewustzijn en culturele expressie

Deze zijn onmisbaar voor hun persoonlijke ontwikkeling en hun inzetbaarheid op de arbeidsmarkt. Onderzoek wees daarbij ook uit dat betrokken zijn in Youth in Action projecten zowel deelnemers als projectbegeleiders een beter zicht geeft op mogelijke verdere opleiding, hun onderwijstraject of verdere professionele ontwikkeling, en hen bovendien stimuleert om daarin concrete plannen te maken. Figuur 1 geeft weer hoe projectbegeleiders en deelnemers denken over bepaalde effecten die projecten hebben op deelnemers.

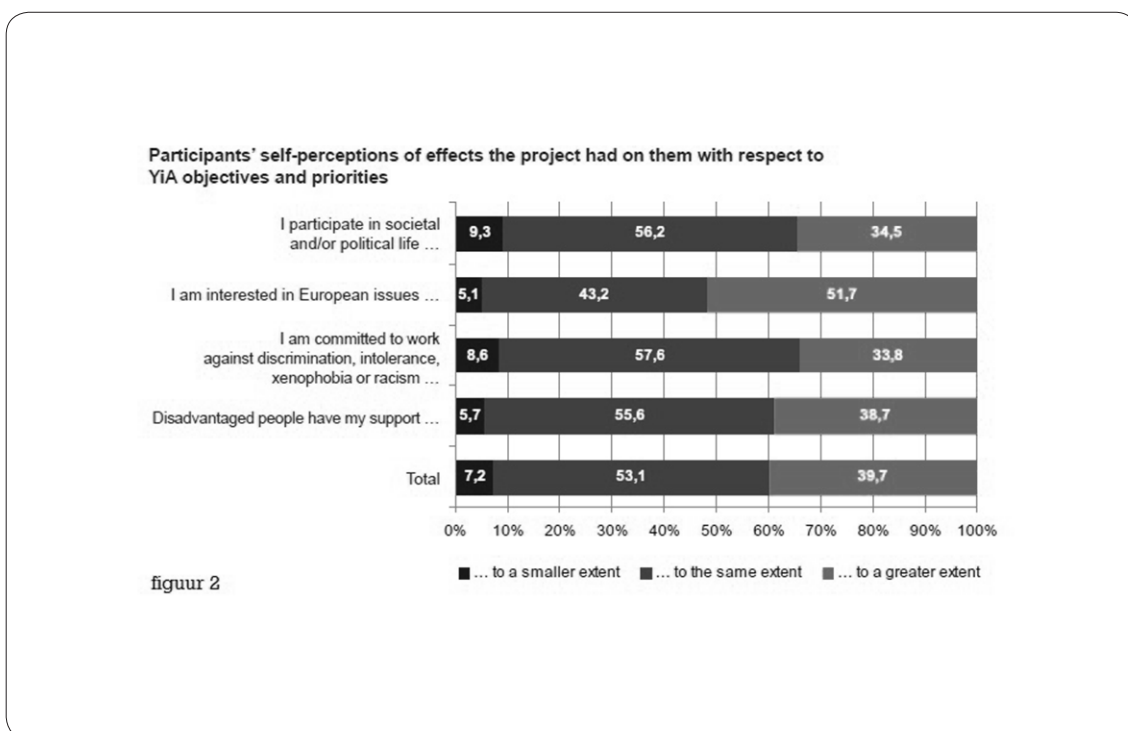

26 Aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad inzake sleutelcompetenties voor een leven lang leren, Publicatieblad EU, (2006/962/EG)

a) Participatie en actief burgerschap

Internationale leermobiliteit versterkt de ontwikkeling van burgerschapscompetenties in de brede zin van het woord, en in het bijzonder de ontwikkeling van interpersoonlijke, sociale, interculturele en (vreemde) taal competenties. Dit op het vlak van specifieke vaardigheden en kennis, maar ook attitudes en waarden zoals bv respect voor andere culturen, appreciatie voor culturele diversiteit, solidariteit, tolerantie, vrijheid, zich Europeaan voelen, enzovoort. Uit diverse RAY bevestigingsrondes bleek dat betrokkenheid in leermobiliteitsprojecten leidt tot een toegenomen participatie in het maatschappelijke en politieke leven.

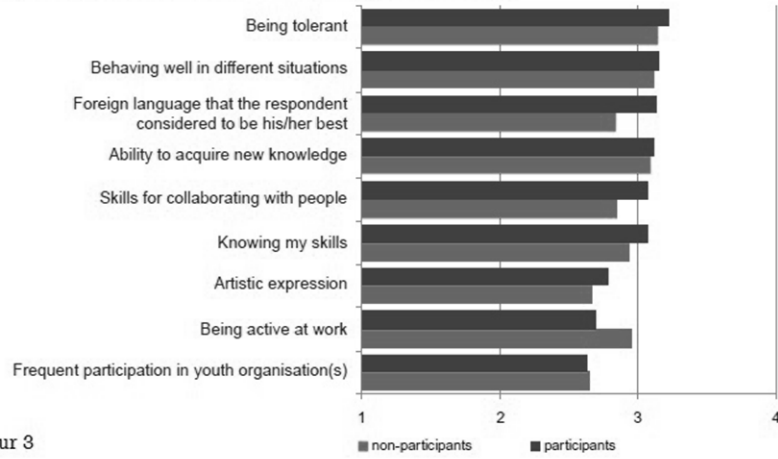

b) Competentie ontwikkeling

Als we de 8 sleutelcompetenties voor een leven lang leren in beschouwing nemen, dan zien we dat naast de sociale- en burgerschapscompetenties ook communicatie in een vreemde taal sterk ontwikkeld wordt via Youth in Action projecten. Verder zien we ook een significante versterking van competenties zoals ondernemerschap, cultureel bewustzijn en expressie, en leervermogen ('leren leren'). In 6 EU landen werd in 2012 een vergelijkende studie gedaan tussen deelnemers en niet-deelnemers aan internationale projecten. Er werd onderzocht hoe deze groepen zichzelf scoren op het gebied van bepaalde competenties, vaardigheden of persoonlijke eigenschappen en attitudes. Deelnemers aan Youth in Action projecten bleken op een aantal competenties (zichzelf) hoger te scoren dan niet-deelnemers, met een onderling verschil tot 10%. Twee verschillen kunnen we als statistisch significant en relevant beschouwen: vaardigheden om samen te werken met andere mensen en communicatie in een andere taal.²⁷ Zie figuur 3.

27 M.TARU, 2012, "A study on the effects of participation in Youth in Action on the level of competences", RAY, Innsbruck

**Self-assessment of level of skill or personal characteristic compared to other people in general
(1 = significantly below others' ... 4 = significantly above others')**

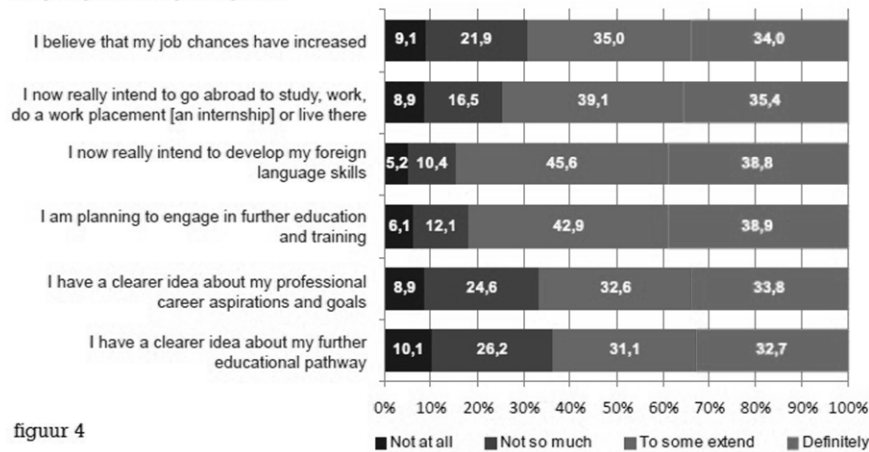

figuur 3

c) Opleiding en professionele ontwikkeling

Deelname aan leermobiliteitsprojecten verschaft deelnemers en projectbegeleiders een beter zicht op verdere opleidingsmogelijkheden, hun onderwijstraject of stappen voor hun verdere professionele ontwikkeling. Het stimuleert hen bovendien om daarin concrete plannen te maken en actie te ondernemen. Meer dan 70% van de deelnemers is ervan overtuigd dat hun jobkansen tot op zekere hoogte toegenomen zijn, door deelname aan een internationaal project. (zie figuur 4). Samen met de ontwikkeling van specifieke competenties zoals hiervoor beschreven, dragen deze effecten bij tot de professionele ontwikkeling en inzetbaarheid van die jongeren.

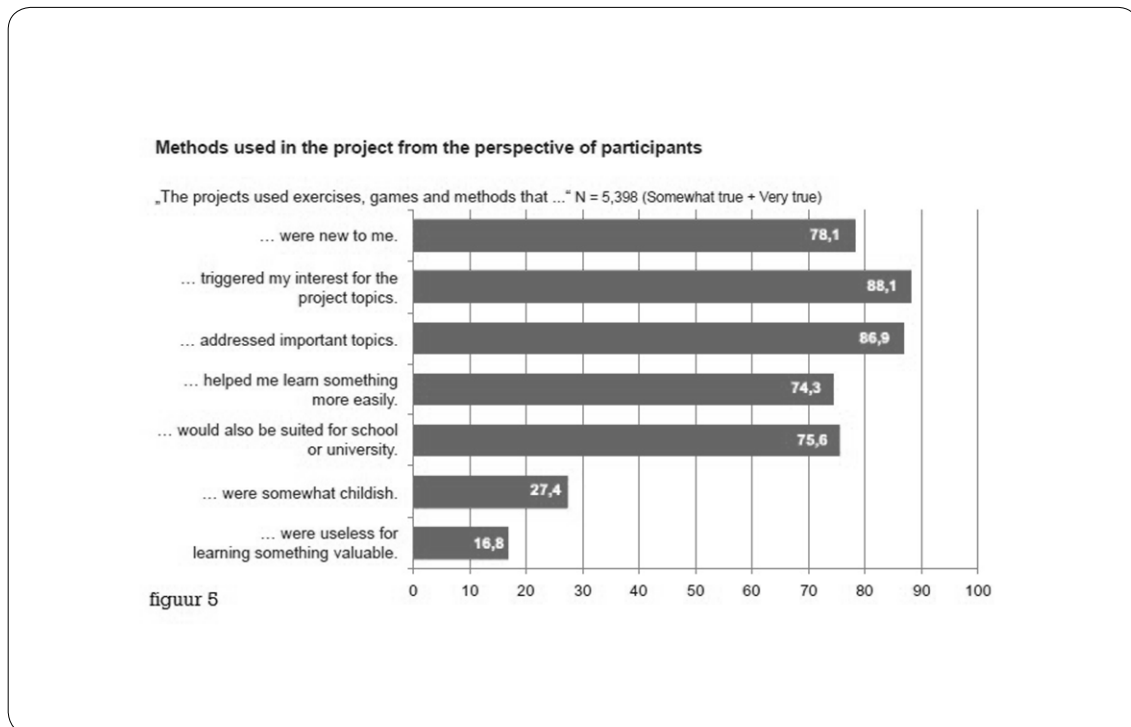
Effects of the project with respect to educational and professional development from the perspective of participants

figuur 4

d) Youth in Action – een context voor nieuwe leerervaringen

Bijna 80% van de deelnemers zegt dat de gebruikte methodieken, oefeningen, spelen, enz. in hun project, nieuw waren voor hen. Gelijkaardig stelt de meerderheid van projectbegeleiders dat ze de methodieken, oefeningen, spelen, enz. voor de eerste keer toepasten in hun project. Dit geeft aan dat Youth in Action ruimte biedt voor experimenteren, uitproberen, ervaren van nieuwe (leer)methodieken, ... Het is een laboratorium voor nieuwe vormen van training, vorming en leren voor zowel deelnemers als begeleiders. De gebruikte methodieken worden zeer vaak als positief, interessant, leerrijk, doeltreffend geëvalueerd en daardoor ook vaak meegenomen om later toe te passen in de eigen organisatie. 75 % stelt zelfs dat ze bruikbaar zijn voor school of universiteit. Zie ook figuur 5.

Voorbij het individu: impact op organisaties en de samenleving

De effecten van transnationale leermobiliteit overstijgen het individu. We kunnen spreken van een impact op organisaties en samenleving. Het eerste uit zich in 'lerende organisaties' die zich dankzij een internationale wind door de organisatie op verschillende vlakken versterken en inhoudelijk verrijken. Het tweede is moeilijker meetbaar of tastbaar, maar kan bijvoorbeeld wel gevat worden door het engagement dat het individu of de organisatie opneemt in de samenleving en op die manier de samenleving mee kleur geeft. Zo dragen sociale vaardigheden, opnemen van verantwoordelijkheden, kennis over de maatschappij, omgaan met verschillen, enzovoort allemaal bij tot burgerschapscompetenties, maar 'het burgerschap' wordt pas 'actief' door het opnemen van engagementen en het participeren aan de samenleving.

Resultaten van het RAY onderzoek²⁸ bevestigen de effecten op organisaties, in de eerste plaats op de organisaties die nauw betrokken zijn bij een internationaal project (bvb als organisatie die een uitwisseling opzet, als zend- of gastorganisatie van een vrijwilliger,...). We merken dit op drie vlakken: internationalisering, participatie

28 H.Fennes et al., "Exploring Youth in Action – Effects and outcomes of the Youth in Action Programme from the perspective of project participants and project leaders - Transnational analysis 2011", p.24, RAY, Innsbruck 2012

en actief burgerschap, en organisatieontwikkeling. Betrokkenheid in een internationaal project kan organisaties een internationale oriëntatie geven. Ze internationaliseren: sommige in beperkte mate door bvb het jaarlijks opzetten van een internationaal getinte activiteit, andere laten internationaal als methodiek doordringen tot in de organisatiestrategie, beleid of visie. Eens organisaties geproefd hebben van een internationaal project, hebben ze meer oog voor andere internationale activiteiten en zetten ze vaker de stap om hieraan deel te nemen (bvb trainingen, conferenties, uitwisselingen). Verder breiden ze hun buitenlandse contacten uit, bouwen een internationaal netwerk uit of gaan partnerschappen aan. Ze hebben meer interesse in en zijn nauwer betrokken bij Europese thema's die jongeren aanbelangen. Specifiek hebben jeugdwerkorganisaties een groeiende aandacht voor de internationale dimensie van jeugdwerk en promoten ze dit mee via hun communicatie en activiteiten.

Uit de resultaten kunnen we ook afleiden dat jongerenparticipatie en actief burgerschap verder hun weg banen in de praktijk van de organisaties. Deelnemers aan internationale projecten zetten zich verder als vrijwilliger (of als medewerker) in en promoten jongerenparticipatie en actief burgerschap. Verder neemt ook de appreciatie voor culturele diversiteit binnen de organisaties toe, en is er vanuit een solidaire houding vaak een versterkt engagement naar inclusie van maatschappelijk kwetsbare jongeren in en rond de organisatie (als medewerkers/vrijwilligers, maar ook als doelgroep). Ontwikkelingen op het vlak van jeugdbeleid, zowel nationaal als internationaal, zijn beter begrijpbaar en de interesse voor Europese thema's en beleidsvoering neemt toe. Naast een thematische en inhoudelijke verrijking, halen we uit de onderzoeksresultaten ook praktische en organisatorische effecten die de organisaties versterken, voornamelijk dan op het vlak van projectmanagement en netwerken.

De lokale gemeenschap of samenleving kan in brede zin ook als een lerende organisatie beschouwd worden, als resultaat van internationale projecten waarin ze direct of indirect betrokken was. Dit via de band met hun lokale organisaties of deelnemende jongeren. Meer dan 80% van de projectbegeleiders geeft aan dat de lokale gemeenschap actief betrokken is in hun (internationaal) project en dit als een verrijking ervaart. De gerapporteerde effecten zijn misschien wel zwakker en vager van aard dan bij de organisaties, maar toch zijn er duidelijke indicaties dat de lokale gemeenschap rond een project zich meer bewust wordt van de bezorgdheden en bekommernissen van jongeren en zich een scherper beeld kan vormen van begrippen als intercultureel leren, participatie en internationaal jeugdwerk.

Uitgelicht: Youth Pass impact study

In opdracht van de Europese Commissie werd in 2012 een studie opgezet over de hele EU met als doel een assessment van de impact van Youthpass op deelnemers aan het Youth in Action programma (2007-2013). Youthpass is een instrument dat jongeren helpt om leereffecten uit hun project te identificeren, te formuleren en vast te leggen. Het bevordert de erkenning van verworven competenties tijdens leermobiliteitsprojecten. In de conclusies van deze studie lezen we dat Youthpass in de eerste plaats bijgedragen heeft tot de individuele erkenning van niet-formeel en informeel leren. Zowel deelnemers als projectbegeleiders zijn zich meer bewust van de leereffecten uit Youth in Action projecten. Bovendien signaleren ze dat Youthpass hen beter in staat stelt om op een effectieve manier te communiceren over wat ze geleerd hebben. Deze bewustwording en betere communicatie van leerresultaten dragen op lange termijn bij tot succesvolle levenslang en levensbreed leren trajecten van jongeren en jeugdwerkers.

We kunnen daarbij aannemen dat individuele erkenning van niet-formeel en informeel leren een bredere, algemene erkenning bevordert. We mogen verwachten dat het draagvlak verbreed, wat een voordeel is voor jongeren en jeugdwerkers die bvb op zoek zijn naar een job en hun elders verworven competenties willen inzetten. Deelnemers aan Youth in Action beschouwen Youthpass als een bruikbare tool wanneer ze solliciteren voor een job of kiezen voor een opleiding of stage. Maar ze drukken daarbij wel de wens uit dat Youthpass als instrument meer formeel zou erkend worden door nationale systemen, instellingen en organisaties binnen de onderwijs-wereld en werksector, werkgevers, enz. In de aanbevelingen vinden we deze oproep terug, duidelijk gekaderd binnen het Erasmus+ programma 2014-2020:

“The main areas of work during the next programme development for 2014-2020 should be the following:

- *The further improvement of the Youthpass instruments, namely the certificates and the technical tools for issuing them;*
- *Further measures to support the awareness, development and recognition of the contribution of youth work to learning;*
- *Link Youthpass closely to developments around individual, social, formal and political recognition of non-formal and informal learning and of youth work.”²⁹*

Daarbij aansluitend een oproep om Youthpass beter te promoten naar werkgevers: “...There is also a need to increase the awareness and acceptance of Youthpass amongst employers and therefore to show the potential of international non-formal learning mobility in gaining skills and competences needed for the labour market. This strategy will only succeed if young people are also encouraged and equipped with competences to better communicate their learning outcomes from non-formal and informal learning experiences.”

---

29 M. TARU, P. KLOOSTERMAN, 2013, *Youthpass Impact Study*, p.40 e.v., Brussels

4. LEERMobiliteit ALS PERSOONLIJKE ONTWIKKELING: TOEGANKELIJK VOOR IEDEREEN?

“*Young people and mobility, a luxury? Mobility projects, a right for all young people.*”, een seminarie in Namen, georganiseerd in het kader van het Belgische Voorzitterschap Jeugd in 2010 stelde de centrale vraag: welke soort ingrepen kan de mobiliteit van jongeren stimuleren? Daaraan gekoppeld maakte het programma meteen ook volgende vaststelling: de meeste subsidieprogramma’s en projecten rond (leer)mobilititeit zijn niet altijd aangepast voor jongeren met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond. Intussen geven ook verschillende studies en cijfers aan: leermobiliteit voor jongeren spreekt in eerste instantie een hoogopgeleid publiek aan.³⁰ Een vraag rond toegankelijkheid dient zich aan. Waarom worden bepaalde groepen niet bereikt? Zo stelt onderzoeker David Cairns in een case study over mobiliteit bij jongeren in Ierland en Portugal ook dat mobiliteit soms eerder een middel is tot het ‘repliceren’ van sociale ongelijkheid dan een manier om eraan te ontsnappen.³¹ Onderzoekers van de universiteit van Luxemburg vullen daarbij aan: sommige jongeren zijn uitgesloten omdat ze behoren tot een ‘omgeving die vijandig staat ten opzichte van mobiliteit. Toegang tot mobiliteit is sociaal gedifferentieerd.³² Het is geen totaal zwart-wit verhaal, want onderzoek van het RAY netwerk³³ geeft ook aan dat er zeker al jongeren uit kansengroepen bereikt worden, ook al is het moeilijk om exact te definiëren over hoeveel en welk profiel het dan gaat. Er is een duidelijke interesse en inspanning die geleverd wordt om jongeren te betrekken met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond.³⁴ In de periode 2007-2010 werden bij bijna 1 op de 3 door JINT gesubsidieerde projecten jongeren uit een bijzondere doelgroep betrokken.

Beleid

In het EU jeugdbeleid vinden we hoe langer hoe meer aandacht voor specifieke doelgroepen en hoe ze te bereiken, wat in de meeste teksten benoemd wordt als ‘*young people with fewer opportunities*’ of ‘*inclusion of young people with a disadvantaged background*’. In de Europe 2020 strategie spreekt men naast ‘slimme en duurzame’ ook van ‘inclusieve groei’. De jeugdsector is binnen de strategie een cruciale partner als het gaat om de economische crisis en daaraan gekoppeld de hoge jeugdwerkloosheid te overwinnen. Binnen deze strategie legt het Youth on the Move initiatief een focus op de opvolging van specifieke acties voor het wegwerken van drempels bij mobiliteit en het ontwikkelen van instrumenten om mobiliteit te bevorderen.

Een van de prioriteiten in het Erasmus+ programma luidt dan weer ‘*equity and inclusion*’. Het programma wil de toegankelijkheid vergemakkelijken voor jongeren met een ‘*disadvantaged background and fewer opportunities compared to their peers*’. Disadvantage? De programmagids spreekt van een ‘nadeel’ omwille van persoonlijke moeilijkheden of obstakels van jongeren die hen verhinderen of beperken om deel te nemen aan transnationale projecten. De obstakels worden verder opgedeeld in categorieën: mensen met een beperking, moeilijkheden in opleiding, economische obstakels, culturele verschillen, gezondheidsproblemen, sociale obstakels, geografische

---

30 N. ABED, J. VAN RAALTEN, 2013, artikel ‘*European youth mobility and inclusion among those with fewer opportunities through three mechanisms*’: ze spreken hier over “*the majority of EVS volunteers are university graduates with a Bachelor’s or Master’s degree, and it remains primarily the privilege of the upper social class, not only in terms of education but also based on the height of income.*” in: “*Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.*”, p.131. Straatsburg

31 D. CAIRNS, 2013, *Preconditions for movement in Portugal and Ireland: social inequality, mobility field and habitus*, in: “*Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.*”, p.94. Straatsburg

32 C. BERG, M. MILLMEISTER & C. WEISS, 2013, *Learning mobility in the youth field. Starting to set a framework* in: “*Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.*”, p.19. Straatsburg

33 RAY Netwerk en onderzoek: zie ook hoofdstuk 3

34 H. FENNES, 2013, *What are the effects of youth mobility projects? Research-based analysis of Youth in Action*, in: “*Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.*”, p.68. Straatsburg

obstakels. Het geeft ook wel de problematiek van definiëren aan: tussen de Europese landen zijn er bv. veel verschillen als het gaat om welke obstakels of welke nadelen bepaalde groepen jongeren ondervinden ten opzichte van hun leeftijdsgenoten. Heeft een EU beleid dan helemaal geen zin in deze? Een one-size-fits-all aanpak lijkt moeilijk, al biedt een gemeenschappelijke aanpak tussen de landen ook wel kans om met elkaar te vergelijken, elkaar te inspireren met een bepaalde aanpak.³⁵ Er zijn overigens ook heel wat Europese landen die met eigen 'mobility schemes' op de proppen komen om specifieke uitdagingen in hun land op te lossen. Verder is er ook de democratische argumentatie waarom het EU beleid wil inzetten op 'mobility for all': internationale mobiliteit moet mogelijk zijn voor iedereen.³⁶

Het is een interessante oefening om deze 'specifieke' aandacht in het EU jeugdbeleid voor bepaalde doelgroepen te leggen naast de doelstellingen om te investeren in internationale mobiliteitsprogramma's (en dan specifiek diegene in een niet-formele leercontext). Wellicht het 'oudste' discours, dat het verst teruggaat in de EU geschiedenis, is dat rond het wederzijds begrip tussen culturen. Het bouwt verder op het idee dat je via internationale uitwisseling xenofobie bij jongeren bestrijdt, dat je op die manier bouwt aan meer begrip tussen landen en culturen door de persoonlijke contacten die jongeren hebben. In een 'moderne' versie wordt het een kans voor een steeds diverser wordende samenleving en een geglobaliseerde wereld om jongeren hiervan bewust te maken en deze thematiek aan te kaarten. Daarnaast vind je steeds meer in diverse programma's de aandacht voor 'employability': een internationale ervaring als een opstap om competenties aan te scherpen in de zoektocht naar een job, oók via een niet-formele leerervaring als bijvoorbeeld internationaal vrijwilligerswerk. Tot slot vinden we hier en daar de focus op persoonlijke ontwikkeling van jongeren in een internationaal leertraject. Er wordt van uit gegaan dat een jongere via een internationale leerervaring zichzelf beter leert kennen en nadien ook actiever zal participeren aan de samenleving.

Welke instrumenten zet een beleid vervolgens in om die doelstellingen ook te bereiken bij jongeren met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond? De meest voor de hand liggende is extra financiële ondersteuning: extra kosten die een project kan aanvragen om een specifieke doelgroep bij een internationaal project te betrekken. Er bestaan ook aangepaste spelregels binnen programma's, met als doel de mobiliteit van maatschappelijk kwetsbare jongeren laagdrempeliger en toegankelijker maken. Zo is er bijvoorbeeld voor deze doelgroep al een korte termijn EVS vanaf 2 weken mogelijk. Daarnaast is er de groeiende aandacht voor het herkennen en erkennen van opgedane competenties in een internationale, niet-formele leercontext. Dit gebeurt bv. via instrumenten als Youthpass. Er wordt van uitgegaan dat de methodes in het niet-formele leren jeugdwerkers helpen om vertrouwensrelaties uit te bouwen met jongeren die dit in een meer formele context (bv. school of werkplek) zijn kwijtgespeeld. Jeugdwerkers helpen jongeren in dit denkspoor om via een alternatieve weg toch nog opleiding en kwalificaties te bekomen wanneer ze bv. geen opleiding hebben afgemaakt in het formele circuit.³⁷

Onderzoek

Recent onderzoek heeft proberen nagaan welke stimuli ervoor zorgen dat jongeren deelnemen aan internationale leerervaringen, en welke drempels ervoor zorgen dat bepaalde groepen hier niet mee aan de slag gaan. Als we dit linken aan de keuzes die het beleid maakt om die deelname te stimuleren, lijkt het spoor van de persoonlijke ontwikkeling voor jongeren met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond het meest relevant om mee aan de slag te gaan, ook voor de praktijk.

---

35 G.J. FRIESENHAHN, 2013, *A comparative framework for youth mobility*, in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples", p.82. Straatsburg

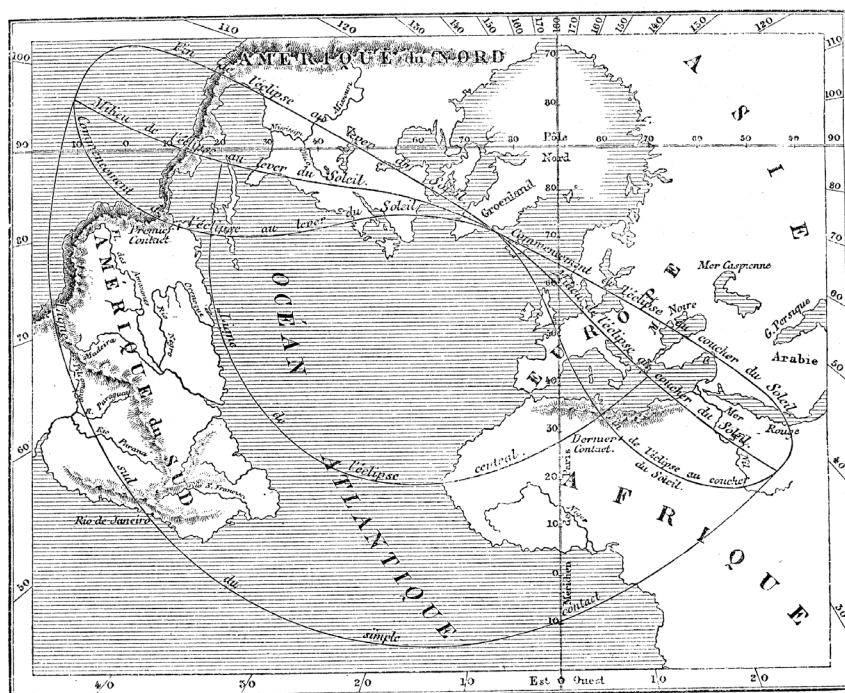
36 A. THIMMEL, 2013, spreekt in zijn artikel *Youthwork in Germany*, ook over het gegeven dat een land – in dit geval Duitsland – dat zichzelf beschouwt als een sociaal-democratie 'vraagt om gelijke kansen en participatie aan de 'habits of internationality' voor adolescenten van gelijk welke sociale achtergrond of opleidingsniveau': in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.75. Straatsburg

37 PLEJEUNE, 2013, *European Union support to learning mobility: rationale of a success*, in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.30. Straatsburg

Trainer en onderzoeker Majo Hansotte spreekt in dit kader over het belang van persoonlijke en collectieve emancipatie van jongeren in een internationaal project. Ze pleit ervoor om elke jongere de kans te geven de dagdagelijkse routine achter zich te laten, in een andere wereld te stappen of een bijdrage te leveren aan de samenleving. Jongeren moeten de kans krijgen om te reizen om van andere culturen te leren, om meer zelfbewust te worden en nieuwe vaardigheden te leren. Voor haar is mobiliteit een van de vele stappen die iedereen moet kunnen nemen om volwassen te worden. Mobiliteit helpt jongeren om vooruit te komen, om gewoontes te veranderen en om hun emotionele maar evengoed sociale, culturele en professionele ontwikkeling te stimuleren. Mobiliteit houdt in dit kader 3 aspecten in zich: geografische mobiliteit, gelinkt aan iemands roots, sociale mobiliteit, gelinkt aan kennis opdoen en een job vinden en ook aan verschillende sociale groepen in de samenleving, en culturele mobiliteit, over je verplaatsen in een andere cultuur, een andere taal, andere referentiepunten dan de vertrouwde.³⁸

De visie van de Deense onderzoeker Søren Kristensen sluit hier bij aan. Hij houdt een pleidooi om transnationale mobiliteit te gebruiken als een pedagogisch instrument. Eerder dan een aandacht voor gelijke kansen, meent hij dat we moeten nadenken over de 'toegevoegde waarde' voor een bepaalde doelgroep. Welke resultaten op vlak van leren en persoonlijke ontwikkeling kunnen we behalen? Is het realistisch wat we voor ogen hebben? Welke mechanismen bevorderen het bekomen van die bepaalde competenties? Welk format en welke ondersteuning is hiervoor nodig?

Hij waarschuwt dan ook om leermobiliteit heel duidelijk te zien als een 'pedagogische interventie', en niet louter als wat hij noemt 'logistieke planning': "*Subjecting fragile young people with few resources to such an experience is not without risks and pitfalls, and it certainly requires a high degree of professionalism in the organisers.*"

38 M.HANSOTTE, 2013, *Youth mobilities, step by step*, in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples", p.40. Straatsburg

Leermobiliteit als pedagogische interventie

Hoe komen we daartoe? Belangrijk is om in eerste instantie de 'waarom' te begrijpen: het leerproces in kaart brengen. Daarna kunnen we overgaan tot de 'hoe': de instrumentele aspecten verbonden aan het gebruik van mobiliteit als een pedagogisch instrument. Transnationale (leer)mobiliteit is een complex proces, we mogen niet overhaast te werk gaan. Een goed concept om het proces in kaart te brengen is voor Kristensen de 'disorienting dilemma', een concept dat hij leent van de Amerikaanse onderzoeker Mezirow. Het idee erachter leunt sterk aan bij wat ook Majo Hansotte aangeeft: door de mobiliteitservaring ga je zaken die je tot voor kort als absolute waarheid aannam, in een ander daglicht zien. Door het contact met een andere cultuur, met nieuwe ervaringen ga je je eigen denkkaders in vraag stellen. Ook David Cairns spreekt hiervan in zijn case study, hij noemt dit de 'habitus' van een jongere. Het kan belangrijk zijn om deze ook in kaart te brengen (familie, religie, buurt waarin de jongere opgroeit). Deze habitus bepaalt vaak hoe een jongere naar een concept als mobiliteit kijkt, en de waarden die hij hieraan verbindt. In een kwalitatieve studie die hij in 2004 deed, kwam Kristensen tot twee conclusies over de leerervaring die specifiek relevant zijn voor jongeren met een maatschappelijk kwetsbare achtergrond. De ene conclusie benadert de internationale ervaring als een 'vrijhaven', een plek waar de jongere vrij kan bewegen, los van de verwachtingen in de thuiscontext. Veel jongeren worden in hun dagdagelijkse context constant herbevestigd – in dit geval vaak met een negatieve connotatie. In een internationale leerervaring komt er plots ruimte om te experimenteren met een stukje van hun persoonlijkheid dat anders onderdrukt wordt. Ze kunnen zich op dat moment als het ware 'heruitvinden' los van de druk die anders aanwezig is van leeftijdsgenoten of familie. Een tweede conclusie uit Kristensens onderzoek draait om het overwinnen van een onoverkomelijke drempel. Als een jongere uit een kwetsbare doelgroep slaagt in een internationale leerervaring, kan dit een stimulans betekenen om andere (kleinere) drempels in hun verdere leven te overwinnen.

De Deense onderzoeker pleit voor 3 aanbevelingen die een goed kader kunnen scheppen. De eerste draait om het matchen van methodes en doelstellingen in een project. Denk daarbij aan soort mobiliteit, de duur van het verblijf, soort accommodatie, uitzenden of ontvangen, keuze van het land, individueel of in groep, ... Daarnaast is een balans tussen de uitdaging van de leerervaring en de draagkracht van de jongere(n) noodzakelijk. Dit wil voor hem niet zeggen dat je als begeleider alle problemen in de plaats van de jongere(n) moet oplossen, want dat zou het leerproces verstoren, en de jongeren moeten ook een gevoel van eigenaarschap hebben. Wel is het zinvol om bepaalde praktische, triviale problemen op te lossen om hen ruimte te geven voor andere zaken. Tot slot is het belangrijk voor hem om aanwezig te zijn als begeleider in alle fasen van het project. Een voorbereiding is onontbeerlijk om hen de nodige bagage mee te geven voor onderweg (taal, cultuur, praktisch, psychologisch, pedagogisch), maar evengoed het opvolgen tijdens het project om in te grijpen waar nodig. Ook na het project is de rol van de begeleider belangrijk: ruimte bieden voor discussie en reflectie over de opgedane ervaringen, het (h)erkennen van de opgedane competenties, het stimuleren om deze verder te ontwikkelen. Bij een kwetsbare doelgroep is het geheel van de verschillende fasen van cruciaal belang, wil je niet eindigen met jongeren die met een negatieve ervaring achterblijven.³⁹

Internationale leermobiliteit als een pedagogisch instrument dus. Is dat wel zo? Uit evaluaties van het Youth in Action programma blijkt alleszins van wel. Niet-formele leerervaringen blijken een belangrijke factor in het vormen van persoonlijke attitudes. Het is een complex proces, jongeren moeten psychologische én emotionele drempels overstijgen, het gaat niet enkel om de verplaatsing.⁴⁰ Ook in de Duitse 'Regensburg studie', over lange termijn effecten van deelname aan internationale ontmoetingen vinden de onderzoekers bewijs dat er een specifieke impact is op de persoonlijkheidsvorming.⁴¹

39 S. KRISTENSEN, 2013, *Mobility as a pedagogical tool for young people with fewer opportunities*, in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.97-102. Straatsburg

40 R.KOST, 2013, *Learning mobility in the youth field: the Estonian experience with a European Imprint* in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.59. Straatsburg

41 A.THIMMEL, 2013, in "Youth work in Germany" in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.77. Straatsburg ;
In verband met de 'Regensburg studie', zie ook hoofdstuk 3, effecten & impact

Aan de slag

Kan een beleid en een praktijk hiermee aan de slag? Nagla Abed en Judith Van Raalten pleiten in hun artikel *'European youth mobility and inclusion among those with fewer opportunities through three mechanisms'* voor 3 concrete mechanismen. Het eerste is een 'inclusie quota', waarmee ze niet enkel verwijzen naar het aantal jongeren dat deelneemt aan projecten, maar ook de ondersteuning en opvolging die ermee gepaard gaat. Een tweede mechanisme dat ze promoten is dat van een sterkere zichtbaarheid, erkenning en promotie van mobiliteitsprogramma's, in de samenleving in het algemeen en bij leeftijdsgenoten in het bijzonder. Ten derde houden ze een pleidooi voor een grotere focus op niet-formeel leren als een onderdeel in het inclusieproces. Het kan jongeren ook helpen om deel te nemen aan regionale en lokale mobiliteit, meer eigenaarschap te creëren en het kan taboedoorbrekend werken.⁴²

Er blijven nog veel vragen open. Dit hoofdstuk is bedoeld als een eerste aanzet. Het is een algemene samenvatting van de huidige stand van zaken, voor allerlei groepen jongeren in de samenleving die om allerlei verschillende redenen op dit moment al dan niet participeren aan internationale leermobiliteit. Internationale leermobiliteit toegankelijker maken is, zoals ook eerder vermeld, een complex proces, en een blijvende opdracht voor alle actoren in het veld.

“Even though we have taken a giant leap forward in making social inclusion a priority in the youth policy agenda, there's still a long way to go in developing everyday youth work practice that is more responsive to young people's needs and transnational mobility projects that reach out to those who do not even know or dare to consider that this might be something for them.”⁴³

---

42 N.Abed, J. Van Raalten, *'European youth mobility and inclusion among those with fewer opportunities through three mechanisms'* in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.137-138. Straatsburg, 2013

43 H.FENNES, 2013, *What are the effects of youth mobility projects? Research-based analysis of Youth in Action*, in: "Learning mobility and non-formal learning in European contexts. Policies, approaches and examples.", p.63. Straatsburg

5. OPEN EINDE

Met deze publicatie wil JINT de lezer uitnodigen om verder na te denken over het concept en de invulling van leermobiliteit van jongeren en jeugdwerkers. Het is alle hens aan dek, want er staan belangrijke uitdagingen voor de deur.

“...Today, however, many young people perceive mobility as an obligation that they must fulfil rather than as an opportunity to seize. This is hardly surprising – the national and European public spheres today portray youth mobility as a major precondition for employability in the market economy and as proof of a young person’s capacity to adapt to the demands of a labour market determined by concepts of ‘human capital’...”

(Antje Rothemund, 2012, uit ‘Eurospeak – Rhetoric, Politics and Young People in Europe’)

Leren om te werken

De vraag naar wetenschappelijk gedragen onderzoek over de effecten en impact van leermobiliteit neemt toe, want overheden willen een ‘evidence based’ beleid voeren. De positieve effecten van leermobiliteit op de ontwikkeling van sleutelcompetenties voor een leven lang leren, worden in deze tijden van economische crisis gretig in de verf gezet. Maar het is al eerder aangehaald in deze publicatie: benaderen we leermobiliteit (in onze niet-formele context) voornamelijk in functie van het bevorderen van economische groei en het verbeteren van competitiviteit, of wensen we ook de sociaal-culturele component en het actief burgerschap van jongeren meer voor het voetlicht te brengen? Hoe zal het nationale en het Europese beleid dit in de komende jaren inkleuren? Met het trekken van de ‘employability’ kaart, en de vraag naar erkenning in verschillende sectoren, komt er wellicht meer nadruk op het verwerven van die specifieke arbeidsmarktgerichte competenties, bijhorende kwalificaties en certificatie. Maar hoe ver kan en mag employability het (niet-formeel) ‘leren’ in leermobiliteit aansturen?

Grenzen van het jeugdwerk

Welke rol heeft (internationaal) jeugdwerk hier in te spelen? Jeugdwerk kan inderdaad zijn steen bijdragen via niet-formeel leren, specifieke methodieken en competentieontwikkeling, maar de jeugdwerkpraktijk staat voor veel meer dan dat. Bovendien wordt er een enorme druk op de schouders van het jeugdwerk gelegd, als men internationale leermobiliteit als een magische tool gaat beschouwen om jeugdwerkloosheid van de kaart te vegen. Het Europese beleidskader en de debatten rond leermobiliteit sturen sterk aan op inzetbaarheid. ‘Employability’ domineert de teksten over het thema. Het zal de komende jaren een uitdaging zijn om hier een evenwicht in te zoeken, en te blijven hameren op de meerwaarde van net die competenties, vaardigheden en attitudes die op het eerste zicht niet onmiddellijk passen in dat arbeidsmarktplaatje. Kan het jeugdwerk zich (her)oriënteren in dit debat?

Welbevinden

We kunnen zelfs nog een stapje verder gaan, voorbij het competentieverhaal, en het hebben over het belang van 'ontmoeting'. Jongeren willen zich amuseren tijdens hun project, ze willen nieuwe contacten leggen en vriendschappen opbouwen. Zonder te moeten verwijzen naar psychologische analyses van projectdeelnemers of begeleiders, mogen we wel stellen dat leermobiliteit ook vaak bijdraagt aan een 'gelukservaring' van jongeren. Heeft internationale leermobiliteit een (meetbaar) effect op het welbevinden van jongeren? Welbevinden is een belangrijk aspect in dit discours, want wat zijn we met supercompetente jongeren die zich niet goed in hun vel voelen?

